

ONDSKAPENS «PEDAGOGIKK» I SELVETS SPIRITUALITET: NYRELIGIØSE PERSPEKTIVER PÅ ONDSKAP OG LIDELSE

INGA BÅRDSSEN TØLLEFSEN

Ondskap, lidelse og det «uønskede» kan i nyreligiøsiteten fortolkes på flere måter. Denne artikkelen beskriver to nivåer av ondskap og lidelse, et ytre og et indre nivå, hvor det ytre i hovedsak omhandler estetisering av ondskap og populærkulturell ondskapsfascinasjon, i relasjon til Christopher Partridge (2004 og 2005) occulture-begrep. Det indre nivået som behandles i artikkelens andre del handler ikke så mye om det onde som om det vonde – ofte i form av lidelse. Lidelsen kan overvinnes ved positiv tenkning, gjennom ritualer, meditasjoner, terapier og teknikker finner aktører i nyreligiøsiteten en fungerende måte å minimalisere meningsløs smerte. Artikkelen tar opp begreper som holisme, positiv tenkning, karma og pedagogikk, og påpeker at lidelsen kan gis mening nett-opp ved å fortolkes som en karmatisk læringsprosess.

Nøkkelord: nyreligiøsitet, ondskap, lidelse, occulture, holisme, karma

You have thought yourself into despair. You have thought yourself into unworthiness. You have thought yourself into failure. You have thought yourself into death. All these things you have created. [...] This life you are living is a dream, a great dream, a façade, if you will. It is thought playing with matter,

*and it creates deep realities that bind your emotions
to this plane until you, the dreamer, wake up.*

Ramtha¹

Dette utsagnet, kanalisert fra Atlantis-krigeren «Ramtha» gjennom J.Z. Knight (et av nyreligiøsitetens mest kjente amerikanske medium) kan sies å oppsummere nyreligiøs tankegang omkring de lidelser vi møter som mennesker. Ondskap er (stort sett) ikke noe *der ute*, noe straffende og djevlesk slik vi kjenner det fra noen religiøse tradisjoner. Ondskap, lidelse og det «uønskede» – i motsetning til det gode og «ønskede» – kan i nyreligiøsiteten fortolkes på flere måter. Benjamin E. Zeller skriver at «New Age beliefs tend to deny or at least minimize the existence of evil».² På overflaten stemmer dette godt, men likevel ser vi at det negative i høyeste grad er til stede. Den gjennomgripende ideen ser ut til å være at det uønskede mennesket gjennom sine egne tankeprosesser har skapt (gitt at denne verden egentlig er en illusjon) kan mennesket også arbeide seg ut av. Lidelsen kan overvinnes ved positiv tenkning, gjennom ritualer og meditasjoner, og lidelsen kan gis mening ved å fortolkes som en karmatisk læringsprosess.

I denne artikkelen velger jeg å forholde meg til to *nivåer* av ondskap og lidelse, et *ytre* og et *indre* nivå. Disse nivåene henger selvfølgelig tett sammen, også med Hanegraaffs konseptualisering av New Age (se under). Hvis en forestiller seg det nyreligiøse feltet som en konsentrisk sirkel kan en tenke seg fra et ytre lag av «underholdning» til en indre kjerne av mer eller mindre koherente religiøse/spirituelle forestillinger om hvordan verden er og bør være. Det *indre* nivået kommer jeg tilbake til i andre del av artikkelen; dette fremstiller nyreligiøse ideer om og konseptualisering av ondskap og lidelse som kanskje ikke handler så mye om det onde som om det *vonde*. Det *ytre* nivået omhandler i hovedsak populærkulturell ondskapsfascinasjon og en form for estetisering av ondskap, jamfør Christopher Partridge (2004 og 2005) *occulture*-begrep. På dette nivået er det mulig å snakke om det «onde» i form av vesener og populærkulturelle framstillinger.

NYRELIGIØSITET

I denne artikkelen velger jeg bruke paraplybegrepene nyreligiøsitet og New Age om hverandre – alt ettersom hvilket begrep (og hvilket språk) som brukes i kildene. Nyreligiøsitet kan kort defineres som det som i vestlig kontekst er *nye* religioner, retninger eller trender – men som likevel ofte er basert på gamle religioner, eller tradisjoner med ikke-vestlig opphav, tatt opp i kulturen gjennom flere perioder og gjennom ulike prosesser,³ og som er blitt «en både blomstrende og mangfoldig religiøsitet [...] et flytende fenomen som ikke så lett lar seg lokalisere og kategorisere».⁴ I sin oversiktsartikkel «New Age» i andre utgave av *Oxford Handbook of New Religious Movements* (utgis 2015) skriver også Liselotte Frisk, Ingvild S. Gilhus og Siv Ellen Kraft at nyreligiøsitet er et ubestemmelig forskningsfelt, og at forskere er uenige om både grenseopp ganger og innhold i fenomenet.⁵ Med referanse til tidligere arbeider setter de likevel opp visse nøkkelkjenntegn.⁶ «Terms like self-spirituality, healing practices, and holism are commonly associated with New Age, along with anti-dogmatism, a low level of organization and lack of membership structures» (2015: 1). Forskningsarbeider (særlig fra de siste tjue år, men også tidligere) har i stor grad definert forskningsfeltet i flere bølger, med fokus på definisjonsarbeid og historiske tilnærminger, lokaliserte case-studier og kvantitative studier (Frisk, Gilhus & Kraft 2015).⁷ I denne artikkelen er særlig Hanegraaffs arbeid viktig, og både hans ideer om nyreligiøsitet *sensu stricto* (en smal interpretasjon med fokus på transformasjon og teosofiske / antroposofiske ideer) og *sensu lato* (en videre tolkning med motkulturelle og New Thought / metafysiske konnotasjoner) har sin plass. Hanegraaffs bredere, mer omfattende nyreligiøsitetskategori gir også plass til popu-lærkultur, hvor ondskap fremstilles med stor kraft.

ONDSKAP PÅ DEN YTRE «FLATEN»

*Att slåss med troll, befria prinsessor och döda varulvar,
det är att leva.*

August Strindberg (1849–1912)

På nyreligiøsitetens overflate (i bøker, på internett, messer og butikker), i alle fall den som befatter seg med helbredelse, helse og selvutvikling er ondskap og relaterte konsepter som lidelse, sykdom og død underkommuniserte til fordel for en diskurs som i hovedsak omhandler lys, kjærlighet, toleranse og helbredelse. Fokuset på det gode og på kraften i positiv tenkning sees tydelig ikke bare i nyreligiøs skriftlig produksjon, men også i det estetiske.⁸ Nyreligiøse butikker er fulle av englefigurer, tarotkort og drømmefangere. Likeledes, om det gjøres en analyse av nyreligiøsitet på internett og i magasiner som *Visjon* (to steder hvor senmoderne religion kanskje er aller mest synlig) finner vi at nyreligiøsiteten i all hovedsak er pent kuratert.⁹

Et bra norsk eksempel finnes i magasinet *Visjon*.¹⁰ Magasinet har vært (og er) toneangivende for hva som rører seg i det norske nyreligiøsitetfeltet, og har gått fra å være det Margrethe Løøv kaller nyreligiøsitetens «praktiske gule sider» som tilbyr informasjon om alternativ behandling, livsstil og spiritualitet, til et gjennomarbeidet kommersielt magasin med en layout som er profesjonell og har behagelig utseende.¹¹ Deres startside på internett har fokus på selvutvikling, helhetlig helse, økologi og spiritualitet. Nettsidene er i lyse farger, illustrert med vakre personer, kjente nyreligiøse personligheter (som for eksempel Eckhart Tolle), og er fulle av ord som er positive: kropp og sjel, fokus, helse og livsenergi. Den samme oppskriften finnes i papirmagasinet, og i lignende magasiner som *Medium* og *Ildsjelen*.¹² Disse magasinene kan neppe kalles helt «mainstream», men er likevel ikke veldig langt unna. De selges på Narvesen side om side med andre livsstils-magasiner, og jeg vil argumentere med at *Visjon* og lignende magasiner er en del av og et godt eksempel på nettopp en «kulturens refortrylling» (Gilhus & Mikaelsson 1998 [2005]).

Både tankesett og estetikk i det som umiddelbart gjenkjennes som nyreligiøsitet er i stor grad både positivt og pent. Likevel har det nyreligiøse feltet sine mørkere sider – eller i det minste en viss attraksjon til det farlige, i form av vampyrer, demoner, hemmelige verdensomspennende selskaper og dets like. Det er liten tvil om at ondskap og lidelse både estetiseres og løftes fram i populærkulturen. Partridge bruker

i sitt innflytelsesrike tobinds-verk *The Re-Enchantment of the West* (2004, 2005) begrepet *occulture* om den videre alternativreligiøse kulturen, ikke ulikt Ingvild Gilhus og Lisbeth Mikaelssons (2005) reformtryllingsbegrep, som en videreføring og utvidelse av Colin Campbells (1972) idé om *the cultic milieu*. Der Campbell beskriver den mystisk orienterte «cultural underground of society» (2002 [1972]: 14) som avvikende og heterodoks, blir *occulture* i Partridges (2004: 4) definisjon nærmest mainstream, gjenkjennbar og populærkulturelt relevant:

the new spiritual awakening makes use of thought-forms, ideas and practices which are not at all alien to the majority of Westerners. They emerge from an essentially non-Christian religio-cultural milieu, a milieu that both resources and is resourced by popular culture – the ‘occult milieu’, what I refer to as ‘occulture’.

Partridge beskriver med sitt begrep en utvidelse av begrepet det okkulte (som det beskrives i *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism* [2006]¹³) til i sammensmeltningen med populærkultur å omfatte et vidt spektrum av praksiser og ideer fra østlig spiritualitet, Teosofi, paganism, spiritualisme, populærpsykologi, alternativmedisin og alternativvitenskap, samt en bred interesse for det paranormale. Særlig det paranormale, slik det vises fram på TV og film samt i litteraturen viser seg relevant i denne konteksten.

Filosofen Lars Fr. H. Svendsen tar i sin bok *Ondskapens filosofi* (2004) opp nettopp estetiseringen av ondskap, som det han kaller et fascinasjonsobjekt. Med et blikk tilbake til romantikkens ondskapsfascinasjon mener han at ondskap i moderne tid ikke lenger sees som en moralsk kategori, selv om ondskap stadig (mer blodig) representeres i film og i lignende media. Svendsen stiller seg kritisk til denne vendingen.

Ondskaper i fiksjonen lever av sin fiksjonalitet. Det onde i fiksjonen er kontrastert mot en banal hverdagslighet som det onde representerer en transcensens i forhold til. Det «onde» oversettes til «transgresjoner», det «sublime» etc. Når denne estetiseringen blir dominerende, mister vi det

forferdelige av syne. For det rent estetiske blikket finnes det ingen ofre. Som et rent estetisk fenomen blir det onde et uforpliktende spill, noe vi kan fråtte i og ha det morsomt med eller felle en tåre som ikke stikker så dypt (Svendsen 2004: 8).

Svendsen mener i sin bok at ondskap som begrep i den senere tid har fått ny relevans, om ikke nødvendigvis i et religionsperspektiv. «Selv om begrepet det onde kan synes utidsmessig, som en levning fra en førmoderne fortid da vi brukte et kristent rammeverk for å forstå verden, er det onde fremdeles en realitet for oss» (2004: 14). Eksempler finnes overalt, det skal ikke mer til enn å skru på nyhetene før ondskap, lidelse og det uønskede strømmer inn i vår egen stue. Uten med nødvendighet å måtte definere ondskap som djevelsk, gjenkjenner vi likevel ondskap når vi ser den – eller kjenner den på kroppen. Men, med referanse til Andrew Delblanco understreker Svendsen distansen mellom våre erfaringer av ondskap og de muligheter vi har til virkelig å forstå det.¹⁴ Uten det fokuspunktet som den personifiserte, dog ikke-menneskelige djevelen (eller andre onde skapninger) i lang tid var, gjør blandingen av sekularisering og et endret religiøst landskap det vanskeligere å forholde seg til det onde. Det onde er ikke lenger nødvendigvis *den* men *det*, overalt, og i høyeste grad menneskelig.

Jeg vil argumentere med at Svendsen (2004) ikke treffer helt når han tolker det onde ut av en religiøs kontekst og inn i det sekulære. Gitt en definisjon av *occulture/reenchantment* som så utbredt og gjennomgripende som både Partridge, Gilhus og Mikaelsson (2005) forstår det, er det rimelig å si at både gode og onde vesener eksisterer hånd i hånd med menneskene – dog i en noe ulik fortolkningsramme enn tidligere tiders. Personifiseringer av det onde i form av ondskapsfulle vesener, ånder, djevler og demoner fins i alle religioner og kulturer, gjennom hele historien. I visse religiøse trosforestillinger, som i aspekter av hinduisme, praktiseres ikke nødvendigvis klare skiller mellom vesener som vil godt og som vil ondt. I motsetning opererer jødisk-kristne trosforestillinger i høyeste grad med dette skillet. Partridge påpeker at

while formal, institutional Christianity (church attendance, etc.) is experiencing erosion, aspects of Christian thought and influence are, in various ways, continuing to permeate and inform contemporary Western religion and culture. That is to say, notions of the demonic other and the iconic rebel, fears and phobias relating to the paranormal and madness, the monsters and aliens of popular imagination, and the overall fascination with ‘the dark side’, are shaped principally by Christian demonology (2005: 208).

Populærkulturen gir, ifølge Partridge (2004) samtidens mennesker både muligheten til å tenke gjennom metafysiske og teologiske problemstillinger, og ressurser til å skape nye religiøse eller paranormale verdensbilder. Et av Partridges poenger, slik Liselotte Frisk og Peter Åkerbäck (2013: 213) formulerer det, er at gjennom film og tv-serier, musikk og litteratur fremstilles til og med det onde i populærkulturen på en underholdende og lettfattelig måte. Et eksempel er romvesener og Ufoer, som spiller en viktig rolle i populærkulturen. Ifølge Partridge har utenomjordiske skapninger siden 1970-tallet fått sin rolle endret fra generelt velvillige messias-figurer til mer demoniske framtoninger. I filmens verden er grusomme monstre fra det ytre rom mange steder å finne. Joss Whedons «Reavers», nær-menneskelige kannibalistiske rombarbarer fra filmen *Serenity* (2005), har rystet og underholdt på samme måte som andre gode eksempler har: fra *Alien* (Ridley Scott 1979), *Independence Day* (Roland Emmerich 1996) til horrorkomediene *Mars Attacks!* (Tim Burton 1996) og *Evil Aliens* (Jake West 2005), hvor svermende horder av utenomjordisk ondskap har som misjon å utslette menneskeheten. Men, selv om disse er onde er ikke all okkultur-ondskap like uforsonlig. For eksempel er vampyrene, både i den glitrende varianten og ikke, blitt enormt populære. De er ikke lenger de grusomme, blodtørstige vesener vi kjenner som Nosferatu eller Dracula, men i samtidens versjon både attraktive og sexy: «a rebel against the herd mentality, an arch countercultural icon, a humorous and psychologically complex being» (Partridge 2005: 321). Svendsen (2004) ser ut til å tolke mye av innholdet i *occulture*-begrepet, ondskap som estetikk og som underhold-

ning, som et moralsk problem. Hvorvidt denne fortolkningen er holdbar er ikke opp til meg å bedømme, men selv om det i den refortryllede kulturen ser ut som om ondskap, eller iallfall bilder av ondskap, er sentrale, virker det som en med Svendsens fortolkningsrammer synes å overse at det i okkulturen i stor grad handler om å *beseire*, eller til en viss grad tilpasse ondskaper. Zombiene og de utenomjordiske monstrene tas av dage – og verden gjenskapes i et bedre bilde. Vampyrene, som for eksempel i tv-serien *Buffy the Vampire Slayer* (1997–2003), er om ikke snille så i alle fall sexy. Som Zoe-Jane Playden og Partridge skriver: «Transformation is achieved at an individual level, by the use of personal agency and, by the extension of that agency to others, through compassion.¹⁵ In other words, *Buffy* reflects the eclecticism and self-centrism we have identified in Western occulture» (Partridge 2004: 131).

Nettopp *occulture* er eksempel på det Ingvild Gilhus og Lisbeth Mikaelsson i sin bok *Kulturens refortrylling: nyreligiøsitet i moderne samfunn* fra 1998 (2005) kaller nettopp en «kulturens refortrylling». I denne formuleringen ligger det at sekularisering slett ikke vil nå alle deler av samfunnet og utradere religion. Heller det motsatte; religiøse teknikker, symboler og fortellinger er å finne i alle deler av samfunnet – fra populærkultur til helse – siden både «religiøse virkelighetsbilder og meningsdannelser har økende betydning i samfunnet og at organisert så vel som uorganisert religion trives» (Gilhus og Mikaelsson 2005: 9). Nyreligiøsitet slik fenomenet forstås her, er i stor grad uorganisert, og særlig på overflaten kan det være en utfordring å se skillet mellom religion og populærkulturell underholdning – hvis det i denne konteksten gir mening å operere med et slikt skille. Carole Cusack påpeker i sin bok *Invented Religions: Imagination, Fiction and Faith* (2010) at et fortellingsaspekt blir sentralt hvis nyreligiøsitetens overflate skal forstås: Narrativet er selve fundamentet i religion. Selv om Cusack forholder seg til religioner som er «funnet opp» (som Discordianism eller The Church of the SubGenius) er hennes formulering heller ikke upassende til en refortryllet kultur eller *occulture*. Også i nyreligiøsitetens fortellings- og symbolrike overflate av både gode og onde krefter finnes

interesting explanatory narratives that replicate the conditions of traditional religious forms (myths, sacred histories). The social process of world construction [...] involves the social creation of culture by humans, and this culture is then externalized and takes on an independent existence, and is then re-internalized by society (Cusack 2010: 25).

Onde krefter og vesener har sine funksjoner slik de fremstilles i populærkulturen – om ikke annet som moderne versjoner av de store fortellingene. Den ytre flaten handler kanskje ikke så mye om *tro*, men om ondskap, i eller utenfor en religiøs kontekst, som *underholdning*.

DET VONDE I DEN INDRE KJERNEN

The present moment is sometimes unacceptable, unpleasant, or awful. [...] Accept – then act. Whatever the present moment contains, accept it as if you had chosen it. Always work with it, not against it. Make it your friend and ally, not your enemy. This will miraculously transform your whole life.

Eckhart Tolle¹⁷

Det *indre* nivået av ondskap i nyreligiøsitet hører til i en annen fortolkningsramme enn populærkultur og underholdning. Transformasjon, medvirkning, medlidenhet, eklektisisme og selv-sentrering er fremdeles nøkkelbegreper på dette nivået. Likevel, her handler det ikke så mye om det onde som det *vonde*, i form av kroppslig, spirituell eller eksistensiell lidelse. Metaforen om å beseire det onde er ikke meningsløs, tvert imot. Men her er ikke det uønskede noe *annet*, det er noe mennesket selv skaper og i siste instans selv er ansvarlig for. I denne delen av artikkelen kommer særlig lidelsen, sett i en nyreligiøs forståelseshorisont preget av en kombinasjon av holisme og individualisme, sterkest til uttrykk gjennom en helbredelses- og selvutviklings- pedagogikk (Hanegraaff 1996).

Innerst i denne nyreligiøse «kjernen» fremstår det som at ondskap ikke eksisterer – eller ideelt sett er i bevegelse mot å ikke eksistere.

Wouter Hanegraaff, i sin innflytelsesrike bok *New Age Religion and Western Culture, Esotericism in the Mirror of Secular Thought*, kaller denne forflytningen en «case of ‘holistic consciousness’: the exalted state of mind which is, presumably, the goal of spiritual evolution» (1996: 296). Spirituell evolusjon og holisme ser i nyreligiøst tankegods ut til å være gjennomgripende eller styrende visjoner eller idealer, og henger tett sammen. Ideer om spirituell evolusjon gjenfinnes i mye av nyreligiøst tankegods, hvor mennesker og menneskelig kultur utvikler seg mot et høyere potensial, ofte drevet fram av en menneskelig kreativ impuls. I denne konteksten ser holisme ut til å være målet. Siv Ellen Kraft definerer holisme-begrepet som noe som betyr «*hel* eller *fullstendig* og viser i New Age til så vel universet i sin helhet som forholdet mellom kropp og selv, ånd og materie» (2011: 41). I en ideell holistisk bevissthet, i et «Ocean of Living Love»¹⁸ eller «en erkjennelse av at alt er forbundet og er en del av samme åndelige virkelighet»¹⁹, virker det ikke å være *plass* til det onde, lidelse eller negativitet. Likevel er det gjennom det negative at den nyreligiøse holismen som begrep får mening, som et alternativt tankesett i opposisjon til kristendommens, mainstream-vitenskapens eller det kartesianske verdensbildets reduksjonisme og dualisme (Kraft 2011). Et i så måte belysende eksempel på en radikal omskriving av det onde og en innfallsvinkel til spirituell evolusjon som har fått stor betydning for senere nyreligiøs tenkning, kan finnes i teosofien.²⁰ Per Faxneld skriver i artikkelen *Blavatsky, the Satanist: Luciferiansim in Theosophy, and its Feminist Implications* (2012: 226), at for Blavatsky er Satan og Gud to sider av samme sak:

Breaking free from stasis, by eating the fruit offered by Satan, is logically a desirable event for someone who views the cosmos as evolving ever upwards spiritually. To Blavatsky, who was more or less monist, not only the Fall but also Satan and ‘evil’ are important for *spiritual* evolution, which needs (seemingly) antagonistic forces to be dynamic.

Hanegraaff (1996) diskuterer om det i nyreligiøsiteten finnes det han kaller en «holistisk etikk», og svarer med det samme bekreftende på

det. Mange av hans kilder markerer et skille mellom det (ulikt fortolkede) gode og det onde, og forsøker på ulike måter å skape former for etiske rammeverk. Disse inneholder likevel ikke moralske absolutter på samme måte som de kjennes fra andre religiøse retninger, noe som er tydelig allerede i Blavatskys spirituelle forestillinger. I nyreligiøs selvframstilling er det ifølge Hanegraaff (1996) en vanlig overbevisning at dualiteten mellom godt og ondt i siste instans er en illusjon, og at det på dette premisset ikke eksisterer noe sånt som ondskap. I dette materialet er ikke godt og ondt «metafysiske realiteter» slik de kjennes fra blant annet den kristne idéverden. Sjelen, eller menneskets essens, er i nyreligiøs framstilling enhetlig, nettopp holistisk. Men, dualiteter som godt og ondt kan finnes på fenomenologisk nivå – i den illusjonen som menneskers liv er – som sitatet i artikkelens begynnelse så kraftfullt illustrerer. I denne sammenheng legger Hanegraaff (1996) vekt på ordet *dualitet* (i form av «to sider av samme sak») i motsetning til *dualisme* (gjensidig utelukkende moralske størrelser). Siden mennesket selv gjennom tankens kraft har skapt illusjonene vi lever våre liv i, er det denne dualiteten i motsetningsparet godt og ondt som kommer til syne som en del av illusjonene. Slik, hvis godt og ondt forstås som to sider av samme sak, som et østlig-inspirert *yin-yang*-forhold, ser vi at i en nyreligiøs verden som er «*one ultimately benevolent cosmic design, the apparently 'negative' may be approached as holding potential lessons which may assist human learning*» (Hanegraaff 1996: 278).

Selv om et holistisk verdenssyn er sentralt i nyreligiøs tro og praksis er holisme og individualisme ikke gjensidig utelukkende størrelser, tvært imot. Hvis holisme forstås som en basis eller en grunnforestilling (ikke ulikt jorda i en åker) ligger likevel all autoritet hos det spirituelle selv. I sin bok *The New Age Movement* påpeker Paul Heelas at formuleringen New Age «is typically used to convey the idea that a significantly better way of life is dawning» (1996: 15), en hovedidé som gjenfinnes i hele det nyreligiøse feltet. De sentrale karakteristikkene i nyreligiøsitet henger nøye sammen med denne ideen om at en bedre tid er på vei, både i en universell og i en individuell forståelse. *Noe* er fundamental galt med ens liv, men dette noe kan løses gjennom å aktualisere sin indre

guddom – sitt spirituelle selv. Den autentiske opplevelsen av det spirituelle selvet fornemmes best hvis ens ego, «that internalized mode of the traditions, parenting routines and all those other inputs which have constructed it» (1996: 20), mister sin autoritet.

Det som er sant og riktig for individet finnes fram til gjennom dets egne opplevelser og erfaringer. Alle har tilgang til det Kraft (2011) kaller et nyreligiøst koldtbord, hvor det spirituelle selvet «settes fri» gjennom praksiser som strekker seg fra magi til meditasjon. Vedtatte tradisjonelle sannheter, det være seg fra tradisjonelle religioner eller vitenskap, er ikke fullt ut til å stole på. Ideen om å følge sin egen erfaring eller sin egen intuisjon, det Heelas (1996) kaller selvets etikk, er en sentral karakteristikk av det nyreligiøse feltet og et av de viktigste aspektene ved den spirituelle søkerens ønske om en bedre måte å leve det senmoderne livet på, aktualisert gjennom en mengde ulike ideer og praksiser som forstås som meningsfylte, og som bør lede mot en ideell holistisk bevissthet. For verden å bli bedre må det for nyreligiøse aktører en endring til. Endringene er oftest ikke politiske, eller en gang fysiske, handlinger – men en endring i bevissthet. I et nyreligiøst verdenssyn ser det ut til å ligge en grad av ansvarstagen. Når mennesket selv er ansvarlige for å fremtenke ondskap og lidelse, som vi skal se under, kan det også selv gjøre noe med det.

I den nyreligiøse søken etter det spirituelle selvet og et bedre liv finner vi generelt en svært positivt ladet diskurs. Ifølge Zeller samsvarer den ikke-eksisterende ondskaperen i nyreligiøsiteten med både «its theological forerunner, the 19th century New Thought movement, and its culture of origin, the progressive, optimistic mindset of postwar America».²¹ Amerikansk kultur med sitt focus på «the self-made man» har ifølge Zeller hatt stor innflytelse på nyreligiøs tenkning omkring ondskap og lidelse, da fokuset på optimisme har sine røtter i progressiv tenkning, særlig den såkalte «positiv tenkning»-skolen startet av Norman Vincent Peale.²² Peale påstår at lidelse og smerte kun er en sinnstilstand, og at en kan jobbe seg gjennom lidelse med utholdenhet og optimisme. New Thought, en amerikansk spirituell bevegelse stiftet tidlig på 1800-tallet, har som en av sine hovedideer at ondskap, lidelse

og sykdom er illusjoner som eksisterer kun fordi menneskene med sine tanker skaper dem selv – fordi i New Thought sees sjel eller ånd som den ytterste, egentlige virkelighet.²³ Nyreligiøsitet drar veksler på begge disse tilnærmingene, hvor tanken er at ondskap og lidelse kun eksisterer fordi mennesker lar dem eksistere. Lignende forklaringen på det onde finner vi også igjen hos mange av Hanegraaffs (1996) kilder. I visse kanaliserte tekster, som for eksempel *A Course in Miracles*²⁴ finner vi ideen om at ondskap kun eksisterer som en form for illusjon – med den bakgrunn at den fysiske verden kun er et slags skyggespill, eller som Zeller formulerer det, «merely a shadowy projection of the power of thought».²⁵ I dette livssynet eksisterer verken det gode eller onde virkelig, alle fall ikke på et rent kroppslig, fysisk plan. Siden nyreligiøse aktører i hovedsak tror at menneskelig sjel og tanke kan produsere ondskap følger det også naturlig at det med sjel og tanke kan fjerne den, noe som gjøres ved hjelp av en mengde ulike praksiser.

PRAKSIS

Ideelt sett vil mennesker i disse tilnærmingene utvikle seg emosjonelt og spirituelt, nok til å beseire det uønskede, og gjennom denne prosessen utvikle en høyere bevissthet. At mennesket kan unnsnippe ondskap og lidelse gjennom tankens makt er et fundamentalt premiss som er basis for mange nyreligiøse forestillinger, teknikker og terapier. Ifølge Zeller er meditasjon en av de vanligste teknikkene, og som en trodde var mest effektiv. Den østlige vendingen har vært en av de tydeligste innenfor nyreligiøsitet, og ennå spiller meditasjonsmetoder fra østlige tradisjoner en enormt viktig rolle i nyreligiøs praksis. Å se verden som en illusjon hører ikke bare til i kristen orientert nyreligiøsitet, som i *A Course of Miracles* eller i mange av de kanaliserte kildene hos Hanegraaff (1996). Også deler av buddhisme og hinduisme holder et illusjonsbasert verdenssyn hvor mennesker kan transcendere *maya* gjennom meditasjon. Vestlige nyreligiøse aktører har i stor grad gjort østlige praksiser til sine egne, og bruker dem til å fri sin sjel eller sitt sinn fra verdens illusjoner av ondskap og lidelse. Hvis menneskelige handlinger

framstår som uønskede, negative eller onde er de det ofte på basis av at de ikke er *nyttige* i en spirituell evolusjonær prosess mot det bedre. En av grunnideene i nyreligiøs tankegang er at først når menneskeheten begynner å tenke holistisk, vil verden endre seg til det bedre (Hanegraaff 1996). Nettopp den holistiske tankegangen sees som løsningen på en hel del uønskede aspekter i verden, enten det dreier seg om krig, miljøproblemer eller sykdommer, som kun når de behandles helhetlig kan gjøres noe med. Særlig i forhold til helse, og den lidelse og smerte sykdom ofte fører med seg, er i en nyreligiøs forståelse holisme (i form av behandling av *hele* mennesket, ikke bare symptomene eller sykdommen) og energier viktige ideer. Kraft (2011) skriver at holisme språklig kobles til en hel del andre ord, som åpenhet, interaksjon, forbindelser, flyt og sirkulasjon.

New Age-perspektiver på *energi* er kanskje det tydeligste eksempelet på denne typen begrepsbruk, og da innenfor rammene av det holistiske paradigmet. New Age-universet består av energier, og disse energiene – og det at de flyter fritt og uhemmet – er avgjørende på alle nivåer og for alle mulige problemstillinger (Kraft 2011: 44).

Energier ser ut til å være det Lisbeth Mikaelsson (1999) kaller et nøkkelsymbol i en holistisk kontekst, en slags grunnstruktur som har stor betydning for de terapiene, produktene og ideene som tilbys i det nyreligiøse markedet. I et søk på ordet «energi» på magasinet *Visjon* sine nettsider finnes det for eksempel hele 93 treff.²⁶ Forståelsene av energi er forskjellige, men de er som oftest tilknyttet ulike teknikker og terapier innenfor nettopp et holistisk paradigme.

I denne konteksten gir det derfor mening å definere ondskap bredt, til å inkludere det Hanegraaff (1996) kaller det *uønskede* – som lidelse, sykdom og negativitet. Disse framstår på sett og vis som sider av samme terning, en terning som mennesket selv triller i det store spillet om framskritt og evolusjon. Å finne mening i lidelse er derfor et viktig poeng i denne sammenhengen, for selv om ondskap er minimalisert er lidelse for mange i høyeste grad kroppslig og følelsesmessig til stede. Det er

en *grunn* til at mennesker benytter seg av englemeditasjoner eller alternative terapier. Smerte og lidelse eksisterer fremdeles i høyeste grad, og mye av nyreligiøse aktørers intensjon er å finne praksiser og tankesett som muliggjør transcending og læring av lidelse innenfor et perspektiv der en holistisk bevissthet er det ultimate målet. For eksempel kan interesserte på alternativmesser møte et stort utvalg av nyreligiøse aktører, alt fra sjamaner til Reiki-healere og spiritistiske medier.²⁷ Kraft (2011) kaller disse aktørene nyreligiøsitetens entreprenører, som opererer med klienter i et alternativt, økonomisk orientert marked. Det er jevnt over lite ondskap å finne på det nyreligiøse markedet. Den positive innstillingen er stadig til stede, «med småskalavirksomhet som dominerende og dedikasjon og overbevisning som typisk for entreprenørene. Det norske New Age-feltet ser generelt ut til å være preget av grønne verdier og antimaterialistiske holdninger» (Kraft 2011: 70). Interessant nok står disse verdiene noe i opposisjon til velstandsorienteringen som er så synlig i nyreligiøsiteten utenlands – i Norge finner vi ingen Eckhart Tolle²⁸ eller Deepak Chopr.²⁹ Likevel, det er liten tvil om at nyreligiøse aktører på det norske nyreligiøse markedet tilbyr sine tjenester med intensjoner om å gjøre noe annet enn godt – det være seg å løse helseproblemer eller overbringe beskjeder fra «den andre siden».

Selv om fokuset ser ut til å ligge på det gode skriver Helga Bjerke (2013) i sin artikkel om åndekommunikasjon på en alternativmesse at det mørke likevel er til stede for hennes informanter. Lys som begrep brukes av de klarsynte til å beskrive «de energier som er positive og oppløftende og gode. Lyset kontrasteres av mørket, som er et begrep informantene benytter for å beskrive det som oppleves som skremmende, ondt eller negativt» (2013: 21). Mørket handler for noen om de tunge og vanskelige tingene de som klarsynte medier blir vitne til, og om deres vanskelige opplevelser rundt det å være klarsynt. Andre av Bjerkes informanter har sett ting som har skremt dem, det en kaller «ond energi», og en annen «mørkekjøring». Bjerke påpeker at fortolkningene av mørket hos hennes informanter er delvis motstridende. «For på den ene siden advarer noen av spådomstilbyderne mot mørket og «onde energier», mens andre mener det onde kan forstås som ubalanser i

menneskesinnet og naturen» (2013: 22). Det kommer ikke fram i artikkelen hva disse onde energiene består av, men som ellers i det nyreligiøse feltet, er det mørke i denne konteksten ikke nødvendigvis det Bjerke kaller en metafysisk ond kraft. Hennes informanter mener, noe som kjennes igjen fra New Thought og positiv tenkning-bevegelsen, at det onde ikke er en ekstern makt, men noe mennesker skaper gjennom sine tankeprosesser. At det onde manifesteres som ubalanse er ikke ukjent i det nyreligiøse feltet. Bjerkes informanter forklarer ubalansen som bunnende i at mennesker ikke handler på bakgrunn av godheten og kunnskapen deres høyere (spirituelle) selv besitter, men ut fra deres ego – som her forklares som negative emosjoner som driver de lavere lag av menneskelig psyke. Lignende ideer finnes i de fleste orakeltradisjoner. Ifølge Zeller forstår også de nyreligiøse praktiserende som befatter seg med orakeltradisjoner som astrologi, tarot eller I Ching, generelt lidelse som en form for straff og ondskapen som nettopp ubalanse, som mennesker selv frambringer gjennom å ikke følge den «riktige veien» staket ut for dem av oraklene.³⁰

KARMA OG LIDELSENS PEDAGOGIKK

At jeg i denne artikkelen har valgt et utvidet ondskapsbegrep som også innbefatter lidelse og det uønskede, gjør at karma-begrepet får en naturlig plass. I takt med den generelle nyreligiøse tilnærmingen at mennesker skaper sine egne realiteter fører den samme tilnærmingen til at praktiserende ofte snur seg til karma for å finne en forklaring på hvorfor mennesket opplever verden slik det gjør – som ofte har med lidelse og det uønskede å gjøre. Lidelsen og dens årsaker har uten tvil større plass i nyreligiøst tankegods enn ondskap, og selv om det er ulike i er ifølge Zeller, karma-begrepet en felles målestokk. Selv om begrepet stammer fra østlige religioner (med sine egne noe ulike begrepsfortolkinger) er det likevel den teosofiske forståelsen som har hatt størst innflytelse på nyreligiøs betydning.³¹ Karma forklarer i denne konteksten hvorfor et menneske (her i stor grad som individ, ikke i en kollektiv forstand) opplever lidelse. Ifølge Hanegraaff (1996) forstås karma best

på bakgrunn av de generelle nyreligiøse overbevisningene om evolusjonær holisme og optimisme, at virkeligheten er en lek i kosmisk bevissthet.

The ‘universal interconnectedness’ of the cosmos; the universal process of consciousness evolution which is at work in that cosmos; and the optimistic conviction that in this ‘evolving whole’ there are no mistakes or accidents, only benevolence and perfection: these three elements together constitute the background to how karma is believed to function (Hanegraaff 1996: 286).

I dette perspektivet fremstår karma ikke som en straffende instans, men som en upersonlig, automatisk fungerende kraft hvis formål er å drive verden mot det ultimate positive. I nyreligiøs forståelseshorisont trenger ikke karma overvinnes på samme måte som i begrepets opphavelige østlige kontekst.

Though New Age understandings of karma vary, all agree that negative actions and thoughts lead to bad karma, and positive actions and thoughts lead to good karma. Karma therefore functions as the universal law of cause and effect that takes into account each person’s actions.³²

Den universelle sammenknytningen fører til at ens handlinger kastes tilbake på en selv, så i nyreligiøs praksis handler det i stor grad om å kapitalisere på den *gode* karmaen; jo bedre og mere god karma en person får, jo bedre, mer positivt og mer fritt fra lidelse blir dette livet. Og neste liv like så – da troen på karma ofte går hånd i hånd med en særskilt nyreligiøs forståelse av reinkarnasjon som spirituell evolusjon (Hanegraaff 1996).

Karma forstås som en universell, kausal lov, hvor ideen er at mennesker skaper sin egen lidelse fordi de skal lære en spirituell lekse. Denne skapelsen er dog, i stor grad, ubevisst. På bakgrunn av den psykologiske, freudiansk inspirerte vendingen som har hatt en sterk innvirkning på moderne nyreligiøsitet finner vi at nyreligiøsiteten «replaces a will-oriented ethics by an ethics which is oriented towards spiritual

gnosis. [...] we find an essentially ‘pedagogical’ reaction: evil behaviour is regarded as the regrettable outcome of spiritual *ignorance* on the part of the limited egos» (Hanegraaff 1996: 281). Når mennesket ikke *vet* den riktige veien, eller velger å ikke følge den, blir resultatet dårlig karma, ofte i form av sykdom. I visse kilder kan bare det å ha negative emosjoner føre til lidelse, på både det mentale planet (som nevroses eller depresjoner), eller på det fysiske (fra døvhets til leukemi).³³ Likevel er det ikke nødvendig at lidelsen fortolkes som noe negativt.³⁴ Den kan opphøre ved at den praktiserende forstår og klarer å forholde seg konstruktivt til karma, slik begrepet forstås i et nyreligiøst perspektiv.

Forståelsen av ondskap og lidelse som lærdom eller som pedagogikk (Hanegraaff 1996), går som en rød tråd gjennom nyreligiøsiteten. I verden tvinges aktørene til å oppleve hendelser som kan være smertefulle, men som vil lede dem mot større spirituelle sannheter. Det vonde mennesker møter, forstått som læringsverktøy på veien mot selvrealisering, er viktig på alle nivåer i det nyreligiøse feltet; fra nabokonas fortolkning av sin egen sykdomshistorie til legitimitetsskapende beretninger for nyreligiøse entreprenører – Eckhart Tolle er for eksempel eminent på dette nettopp dette feltet. Han skriver i sin bok *The Power of Now: A Guide to Spiritual Enlightenment* (2001) at lidelse var en stadig følgesvenn i de første tredve årene av hans liv, hvor han levde i nærmest konstant angst og med depressive, suicidale perioder. I Tolles beretning gikk han gjennom en spirituell oppvåkning, og forsto at eksistensen handlet om lys, kjærlighet og enhet. Lidelsen han gikk igjennom gir Tolle og hans ideer (på samme måte som de fleste andre nyreligiøse helbredelsesaktører) en form for legitimitet. De har også gjennomgått lidelse, så deres nåværende lykke og suksess må bety at deres spirituelle lærevei *fungerer*. Lidelse som pedagogikk aktualiseres på denne måten for *alle* som søker. En lykkelig slutt er i sikte, for etter mange karma-opplevelser vil individet til slutt erverve så mye spirituell kunnskap at spirituelle lekser ikke lenger behøves. Som Hanegraaff formulerer det: «New Age religion positively *needs* the fact of suffering in order to explain the nature of cosmic justice» (1996: 280). Jørgen Lie (2009) skriver i sin masteroppgave *Ondskapsforståelse i New Age, en diskursanalyse av magasinet Visjon* at

Man kan foreløpig konkludere at det til tross for et stort fokus på individualisme i New Age også eksisterer en universalistisk, kosmisk lov. Selv om man i stor grad er overlatt til seg selv, og lever etter en slags Kardemomme-lov, synes den kosmiske rettferdigheten å være noe tvetydig. På den ene siden kan lærdommen virke dyrekjøpt gjennom vanskelige opplevelser. Samtidig kan menneskene påvirke verdens karma ved å tenke og gjøre de rette tingene. I New Age bestemmer man i stor grad sin egen skjebne. Med positiv innstilling får man også positive resultater. Det er opp til en selv. Om man legger den mest ekstrem-positive tenkningen til grunn, kan menneskene i praksis unngå alle problemer, det være seg sykdom, fattigdom, og til og med selve døden.³⁵

Lidelsens pedagogikk innenfor en fortolkningsramme av kosmisk rettferdighet ser ut til å være en nøkkel til å forstå hvordan nyreligiøsitet ser på og forholder seg til ondskap, lidelse og det uønskede. Jeg vil argumentere for at i nyreligiøsitet, som i de fleste andre religiøse tradisjoner, handler det i hovedsak om å finne mening i livet. Zeller skriver at «from a psychological perspective, this approach to suffering ascribes an ultimate meaning to pain, and therefore enables New Age practitioners to understand their life experiences as meaningful».³⁶ Om det er eksistensiell eller fysisk smerte og lidelse, om den er lokalisert i kroppen eller som urettferdighet og negativitet i en universell sammenheng, virker det som det er det nyreligiøse menneskets plikt å ta de rette avgjørelser med en positiv innstilling. Det gode er i siste instans, ifølge Hanegraaff (1996) det som i disse tankesystemene leder mot universell, spirituell evolusjon, og som individer i et holistisk univers er de nyreligiøse aktørene på sett og vis ansvarlige for gjennom å finne *sin* rette vei være med å skyve *verden* i en god retning.

KONKLUSJON

Ondskap, lidelse og det uønskede finnes i nyreligiøsitet, og kan også forstås som en forutsetning for den. Men, ondskaper fremtrer svært forskjellig ettersom *hvor* en ser etter den. Om det nyreligiøse feltet ses som

en konsentrisk sirkel er den ytre flaten, forstått i en vid forstand som *occulture*, absolutt opptatt av det personifiserte, estetiske (og sexy) onde – og av å bekjempe det. På denne siden ser ondskaper i den refortryllede verden ut til å handle om en form for underholdning, bebodd av det Gregory L. Reece formulerer som de vesener som «offer us glimpses of the wholly other, glimpses of the tremendous mystery, glimpses of the holy [...] the mystery that lies beyond the locked door» (2012: 197). På den andre siden, eller på den *indre* siden, befatter nyreligiøsitetens kjerne seg med de gjennomgripende ideene i feltet som ikke handler så mye om det onde som om det *vonde*; om lidelse, sykdom og det uønskede. De nyreligiøse forståelsene av ondskap og lidelse som vi finner fortolkninger av i begreper som holisme, positiv tenkning, karma og pedagogikk peker alle mot det samme: gjennom ideer, terapier og teknikker finner aktører i nyreligiøsiteten en fungerende måte å minimalisere meningsløs smerte. Selv om mennesket i en nyreligiøs fortolkningsmodell grunnet egoisme og ignoranse selv er opphavet til det uønskede, underkjenner ikke det lidelsens legitimitet som læringsverktøy på veien mot personlig vekst i rammeverket av kosmisk, spirituell evolusjon.

NOTER

1. Som referert til i Hanegraaff (1996: 292).
2. <http://www.patheos.com/Library/New-Age/Beliefs/Suffering-and-the-Problem-of-Evil.html> (besøkt 31.12.14)
3. Se for eksempel Diem og Lewis (1992), Hanegraaff (1996), Campbell (2007).
4. <http://www.hanko.uio.no/planses/TorunnSelberg.html> (besøkt 28.02.15)
5. Alle forfatterne er professorer i religionsvitenskap; Liselotte Frisk ved Høgskolen Dalarna, Ingvild S. Gilhus ved Universitetet i Bergen, og Siv Ellen Kraft ved Universitetet i Tromsø.
6. Se Frisk (1998), Hammer (2004b), Chryssides (2007).
7. Som Campbell (1972), Lewis og Melton (1992), Hanegraaff (1996), Heelas (1996) og Sutcliffe (2003), Frisk (2003), Rose (2005), Heelas og Woodhead (2005), Gilhus, Kraft og Lewis (publiseres 2015). For en oversikt over norske alternativmessedeltageres selvbetegnelser, se Løøv og Melvær (2014).
8. For utførende liste over (kanaliserte) kilder, se Hanegraaff 1996, s. 34–41.
9. Se for eksempel Kraft og Døving (2013).
10. <http://altnett.no/> eller <http://www.magasinetvisjon.no/> (aksessert 31.12.14). Magasinet ble startet i 1997 og kommer ut seks ganger i året. Opplagstallene varierer mellom åtte og ti tusen (Erik Solum, pers.komm.).

11. Margrethe Løøv skriver om historien til Alternativt Nettverk/ *VisionWorks* og magasinet *Visjon* i «From Network to Visions, The role of the umbrella organization *VisionWorks* in the Norwegian alternative movement» i antologien *New Religions in Norway* (utkommer 2015/2016). Fokuset i magasinet *Visjon* er fremdeles på tydelige hovedstrømninger i nyreligiositeten (som kanalisering, helbredelse og det bedre livet som skal komme), men ifølge Løøv er også politiske temaer og naturvern blitt nye fokuspunkter for redaktørene i magasinet *Visjon* (upublisert: 4–5).
12. Ifølge Kraft (2011) utgis *Medium* elleve og *Ildsjele* seks ganger i året, og har opplag på henholdsvis tolv og ti tusen.
13. «the popular category of ‘the occult’ seems to contain everything that partakes of ‘the charisma of the unexplained’, from the belief in spirits or fairies to parapsychological experiments, from UFO-abductions to Oriental mysticism, from vampire legends to channeling, and so on. In this sense, ‘the occult’ can actually be defined as ‘rejected knowledge’ (Webb 1974, 191). Understood as such, it refers to a field that includes occultism but is much broader [...] and it must not be confused with Western esotericism as understood in modern academic usage.» (Hanegraaff 2006: 888)
14. *The Death of Satan* s. 3
15. I *What You Are, What’s To Come*, s. 135, som referert i Partridge 2004: 131.
16. Utgår
17. *The Power of Now* (2001: 29). Eckhart Tolle er en særlig suksessrik amerikansk «spirituell entrepreneur», som står bak en rekke selvhjelpsbøker, DVDer og CDer. Han har også sin egen internettbaserte TV-kanal; se <http://www.eckharttolle.com/>
18. Ken Keyes (*Handbook to Higher Consciousness* utgitt 1972, s. 200–201), referert til i Hanegraaff 1996: 296.
19. <http://www.holisme.no/nb/node/168> (besøkt 01.03.15)
20. Se for eksempel Hanegraaff 1996, Heelas 1996, Faivre 2000, Hammer 2004, eller for kjønnsperspektiv på teosofi, se Kraft 2003, 2013b.
21. <http://www.patheos.com/Library/New-Age/Beliefs/Suffering-and-the-Problem-of-Evil.html> (besøkt 30.12.14)
22. Peale har hatt en stor skriftlig produksjon, og hans selvhjelpsbøker (som *The Power of Positive Thinking* fra 1952 og *The Amazing Results of Positive Thinking* fra 1959) selges fremdeles i dag.
23. Se for eksempel Melton 1992.
24. *A Course in Miracles*, kanalisert gjennom Helen Schuchmann og publisert i 1975, føyer ifølge Hanegraaff seg inn i nyreligiositetens kanon som et av bidragene med størst nedslagsfelt, det nærmeste han definerer som en «sacred scripture» (1996: 37).
25. <http://www.patheos.com/Library/New-Age/Beliefs/Suffering-and-the-Problem-of-Evil.html> (besøkt 29.12.14)
26. <http://www.altnett.no/?&qroot=39&pagesize=10&module=Search&template=folderid=39&query=energi&action=publicSearch&qtype=Articles.Article&page=1&in dex=1> (besøkt 05.01.15)
27. Ifølge nettstedet alternativmesse.no finnes to norske messearrangører; *Visjon Expo* (Magasinet *Visjon*) og *Alternativmesse* (Saga Alternativmesser).
28. Se for eksempel <http://www.eckharttolle.com/>
29. Se for eksempel <https://www.deepakchopra.com/>
30. <http://www.patheos.com/Library/New-Age/Beliefs/Suffering-and-the-Problem-of-Evil.html> (besøkt 29.12.14)
31. «karma is the ultimate law of the universe because every entity contained within the

- cosmos is a vital part of it. Every thought and action affects, to the degree of energy involved, every other entity, which inevitably reacts in corresponding degree upon the thinker of the thought or the performer of the action. [...] to make possible the complete process of human evolution — the doctrine of reincarnation. This means the rebirth of the spiritual part of man again and again on this earth.» (<http://www.theosociety.org/pasadena/gdpmanu/karma/karm-gp.htm>, besøkt 01.03.14)
32. Zeller, <http://www.patheos.com/Library/New-Age/Beliefs/Suffering-and-the-Problem-of-Evil.html> (besøkt 29.12.14)
 33. Se Noel Langley, *Edgar Cayce on Reincarnation*, s. 51–52 som referert i Hanegraaff 1996: 289
 34. Selv om både lidelsen og hele sykdomsindustrien, særlig i et konspirasjonsperspektiv ofte gjør nettopp det, se for eksempel Dyrendal 2010.
 35. Seksjon 3.6.2 «Den kosmiske rettferdighet», http://skepsis.no/index.php?page=vis_nyhet&NyhetID=147 (besøkt 05.01.15)
 36. <http://www.patheos.com/Library/New-Age/Beliefs/Suffering-and-the-Problem-of-Evil.html> (besøkt 29.12.14)

LITTERATUR

- Bjerke, Helga (2013). «Den store fantastiske ånde verdenen: kommunikasjon med åndevesen på en alternativmesse» i *Aura, Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet*, 5/2013, s. 5–34.
- Campbell, Colin (1972). «The cult, the cultic milieu and secularization» i *Sociological Yearbook of Religion in Britain*, 5, s. 119–136 (trykket på nytt i Kaplan, J. og Loow, H. ([red.] [2002] *The Cultic Milieu: Oppositional Subcultures in the Age of Globalization*. Walnut Creek: Altamira press).
- Campbell, Colin (2007). *The Easternization of the West: A Thematic Account of Cultural Change in the Modern Area*. Boulder: Paradigm Publishers
- Chrissides, George (2007). «Defining the New Age.» i *Handbook of New Age*, Kemp, D. og Lewis, J. R. (red.), Leiden: Brill, s. 5–14.
- Cusack, Carole M. (2010). *Invented Religions: Imagination, Fiction and Faith*. Surrey: Ashgate.
- Diem, Andrea G. og Lewis, James R. (1992). «Imagining India: The Influence of Hinduism on the New Age Movement» i *Perspectives on the New Age*. Lewis, J. R og Melton, G. (red.), Albany, New York: SUNY Press, s. 48–58.
- Dyrendal, Asbjørn (2010). «Sykdomsindustrien, moderne medisin og

- alternativkulturens demonologi» i *Din, tidsskrift for religion og kultur*, 1–2/2010, s. 141–160.
- Faivre, Antoine (2000). *Theosophy, Imagination, Tradition: Studies in Western Esotericism*. Albany: State of New York University Press.
- Faxneld, Per (2012). «Blavatsky, the Satanist: Luciferiansim in Theosophy, and its Feminist Implications» i *Temenos* 48, 2, s. 203–230.
- Frisk, Liselotte (2003). «New Age Participants in Sweden: Background, Beliefs, Engagement and ‘Conversion’ i *New Religions in a Post-modern World*, Rothstein, M. og Kranenborg, R. (red.), Aarhus: Aarhus University Press, s. 241–256.
- Frisk, Liselotte og Åkerbäck, Peter (2013). *Den mediterande dala-hästen*. Stockholm: Dialogos Förlag.
- Gilhus, Ingvild og Mikaelsson, Lisbeth (2005). *Kulturens refortrylling: nyreligiøsitet i moderne samfunn* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gilhus, Ingvild Sælid, Kraft, Siv-Ellen, og Lewis, James (red.). *New Age in Norway*. London: Equinox (gis ut 2015).
- Hammer, Olav (2004). *Claiming Knowledge: From Theosophy to the New Age*. Leiden: Brill.
- Hammer, Olav (2004b). *På spaning efter helheten: New Age en ny folketro?* Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hanegraaff, Wouter J. (1996). *New Age & Western Culture: Esotericism in the Mirror of Western Thought*. Leiden: Brill.
- Hanegraaff, Wouter J. (red.) (2006). *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*. Leiden: Brill.
- Heelas, Paul (1996). *The New Age Movement*, Oxford: Blackwell Publishing
- Heelas, Paul and Woodhead, Linda (2005). *The Spiritual Revolution. Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Oxford University Press.
- Kraft, Siv Ellen og Døving, Cora Alexa (2013). *Religion i pressen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kraft, Siv Ellen (2003). «‘There is nothing of the woman in me’. Madame Blavatsky, teosofi og utopisk feminisme» *Erobring og*

- overskridelse: de nye kvinnene inntar verden, 1870–1940*, Helle-sund, T. og Okkehaug, I. M. (red.), Oslo: Unipub Forlag, s. 125–143.
- Kraft, Siv Ellen (2011). *Hva er nyreligiøsitet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kraft, Siv Ellen (2013). «Theosophy, Gender and the ‘New Women’» i *Handbook of the Theosophical Current*, Hammer, Olav og Rothstein, Mikael (red.) Leiden: Brill, s. 357–374.
- Lewis, James og Melton, J. Gordon (red.) (1992). *Perspectives on the New Age*. Albany, New York: SUNY Press
- Lie, Jørgen (2009). *Ondskapsforståelse i New Age: en diskursanalyse av magasinet Visjon*. Masteroppgave i religionsvitenskap. NTNU Institutt for arkeologi og religionsvitenskap. Hentet fra http://skepsis.no/index.php?page=vis_nyhet&NyhetID=147 (besøkt 05.01.15)
- Løøv, Margrethe og Melvær, Knut (2014). «Spirituell, religiøs eller åndelig? Om selvbetegnelser i det norske alternativmiljøet» i *Din: tidsskrift for religion og kultur*, 1/2014, s. 113–133.
- Løøv, Margrethe (upublisert). «From Network to Visions: The Role of the Umbrella Organization *VisionWorks* in the Norwegian Alternative Movement» i *New Religions in Norway* Kraft, S. E. og Gilhus, I. S. (red.), London: Equinox (utkommer 2015).
- Melton, J. Gordon (1992). «New Thought and the New Age» i Lewis, J. R. og Melton, J. G. (red.) *Perspectives on the New Age*. Albany: State University of New York Press, s. 15–29
- Mikaelsson, Lisbeth (1999). «Tenk rikt! Bli rik!» i *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*, Alver, B., Gilhus, I. S., Mikaelsson, L. og Selberg, T. (red), Oslo: Pax, s. 200–213.
- Partridge, Christopher (2004). *The Re-Enchantment of the West: Volume I*. New York: T & T Clark International.
- Partridge, Christopher (2005). *The Re-Enchantment of the West: Volume II*. New York: T & T Clark International.
- Reece, Gregory L. (2012). *Creatures of the Night*. New York: I. B. Tauris.

- Rose, Stuart (2005). *Transforming the World: Bringing the New Age into Focus*. Bern: Peter Lang.
- Sutcliffe, Steven (2003). *Children of the New Age: A History of Spiritual Practices*. London: Routledge.
- Svendsen, Lars Fr. H. (2004). *Ondskapens filosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tolle, Eckhart (2001). *The Power of Now*. Mumbai: Yogi Impressions Books (indisk utgave 2001, originalt utgitt i Canada av Namaste Publishing Inc. 1997).

SUMMARY

Contrary to popular beliefs, evil and suffering can be found in New Age thinking. However, evil appears in different guises depending on *where* you look for it. If the new age field is seen as a concentric circle the *outer layer*, widely defined as *occulture* (Partridge 2004, 2005), is absorbed with the personified, esthetic (and sexy) evil – and about vanquishing it. Evil in the re-enchanted world seems to be about a form of entertainment, inhabited by what Gregory L. Reece calls beings which «offer us glimpses of the wholly other, glimpses of the tremendous mystery, glimpses of the holy [...] the mystery that lies beyond the locked door» (2012: 197). On the other side, or on the *inner side*, the New Age «core» grapples with some pervasive ideas that are not so much about evil as about the *bad*; about suffering, disease and the unwanted. New Age interpretations of suffering, understood through notions like holism, positive thinking, karma and pedagogics, all point towards the fact that through ideas, therapies and techniques, many of which have Eastern origin, New Age actors find a functional way to minimize unnecessary pain. Humanity, because of its egoism and ignorance, is itself the origin of the unwanted. That, however, does not discredit the legitimacy of suffering as learning experiences on the road to personal growth, within a framework of cosmic, spiritual evolution.

KEYWORDS

New Age, evil, suffering, occulture, holism, karma